

Tomas Lehecka

HUR BLIR ENGELSKA SVENSKA? EN DIAKRON STUDIE AV ADJEKTIVENS ANPASSNING I SVENSK TIDNINGSTEXT

How does English become Swedish? A diachronic study of the adaptation of imported adjectives in Swedish newspaper corpora

The study describes the use of recent (1945–1999) English adjectives in Swedish newspaper text corpora. The study shows how English adjectives are adapted into the Swedish morphological and orthographical systems. Three previously identified adaptation strategies (Ljung 1988) for borrowed imports in Swedish are discussed: (i) the use of parallel forms of a word, (ii) the use of quotation marks around a word, and (iii) the gradual adaptation of a word into the Swedish inflectional system.

The adaptation of English adjective imports is shown to be markedly different from how nouns get adapted, as described in earlier studies (Chrystal 1988, Ljung 1988, Mickwitz 2008). The adaptation process of adjectives is not a gradual one; rather, adjective imports are adapted categorically. Adaptation takes place instantly as a new adjective import is introduced into Swedish. It is argued that the dissimilar adaptation processes of adjectives and nouns are due to the different morphosyntactic demands on the two word classes in Swedish.

Key words: adjectives, import words, lexical borrowing, adaptation, orthography, morphosyntax, corpus linguistics, diachronic change

*Inledning*¹

Lexikal import är en viktig strategi för ett språk att förnya sitt ordförråd och därmed motsvara behoven hos dagens språkbrukare. Nya ord importerar för nya föremål, företeelser och fenomen i samhället eller också för att uttrycka sociopragmatiska budskap som t.ex. grupptillhörighet. Lexikal import är ett av språkförändringsprocessens mest väsentliga delfenomen och dessutom ett av dess lättast iakttagbara tecken.

En överlägsen majoritet av de nya importorden i svenskan kommer från engelskan (Selback 2007b: 89). Intresset för engelska importord har varit relativt stort inom nordstiken under de senaste decennierna (bl.a. Chrystal 1988, Graedler 1998 och Mickwitz 2010). Tidigare forskning har dock främst analyserat importordsdata som en helhet och ofta förbiset den stora

¹ Jag vill tacka Jan-Ola Östman och Marika Tandefelt för deras värdefulla kommentarer till en tidigare version av texten. Jag vill också tacka Kimmo Vehkalahti för hans hjälp med de statistiska analyserna i studien.

variationen i importpraxis mellan olika ordklasser. Följaktligen har den tidigare forskningen främst koncentrerat sig på substantiv som den största ordklassen, medan bl.a. adjektiv har fått mycket mindre uppmärksamhet. Vidare har importord hittills undersökts i första hand synkront, dvs. man har undersökt användningen av importord vid en viss tidpunkt. Däremot har man inte studerat *processen* för hur importord integreras i vårt ordförråd – de förändringar som enskilda importord genomgår i svenskans språksystem *under åren efter* att de har introducerats i svenskan.

I denna studie fokuserar jag moderna engelska adjektivimporter, dvs. adjektiv som har importerats i svenskan från engelskan sedan år 1945. Denna grupp inkluderar ord som *cool, digital, kreativ, live, stylad/stajlad* och *trendig*. Jag granskar användningen av adjektivimporter i svenska tidningskorpusar från åren 1965–2004 och studerar alltså adjektivimporterna ur ett diakront perspektiv. Jag jämför m.a.o. hur användningen av engelska adjektivimporter har förändrats under de senaste fem årtiondena. Framförallt granskar jag hur den s.k. anpassningsprocessen går till: Vilka stadier genomgår ett importerat adjektiv då det integreras i svenskans språksystem? På detta sätt preciserar jag de underliggande principer som vi följer när vi importerar och anpassar främmande element från ett annat språk. Inte minst visar en diakron studie av adjektivimporterna om dessa principer också själva har genomgått en förändring under årens lopp.

Material

Primärmaterialet för studien utgörs av de elektroniska tidningskorpusarna i Språkbanken vid Göteborgs universitet (<http://spraakbanken.gu.se>). Jag har använt samtliga tidningskorpusar som för tillfället (1.3.2011) finns tillgängliga i Språkbankens databas. Databasen innehåller elva tidningskorpusar från elva olika år mellan 1965 och 2004: Press 65, Press 76, DN 87, Press 95, Press 96, Press 97, Press 98, GP 01, GP 02, GP 03 och GP 04. Tidningskorpusarna består totalt av ca 110 miljoner löpord (tokens). De täcker språkförändringen och språkutvecklingen under 40 år, och speciellt tätt täcker de perioden mellan 1995 och 2004. (För en noggrann beskrivning av korpusarna se <http://spraakbanken.gu.se/konk/>.)

Tidningskorpusarnas beskaffenhet har två begränsningar som bör tas i beaktande i en diakron studie. Den första är att korpusarna från olika år delvis består av olika tidningar. Press 65 innehåller t.ex. material från fem olika tidningar (*Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, Svenska Dagbladet, Stockholmstidningen, Dagens Nyheter* och *Sydsvenska Dagbladet – Snällposten*), medan GP 01–GP 04 endast utgörs av material från *Göteborgs-*

Posten. Det är möjligt att olika tidningar har något olika språkpolicier beträffande användningen av importord (jfr Selback 2007b: 87). Alla tidningar i korpusarna är dock svenska dagstidningar och representerar därmed samma genre. Press 65 skiljer sig från de övriga korpusarna i och med att texterna i den genomgick en noggrann gallring då de insamlades. Press 65 innehåller bl.a. inga anonyma artiklar, artiklar från nyhetsbyråer, artiklar från sportsidorna, kåserier, insändare eller annonser. Trots dessa skillnader kan alla de undersökta korpusarna till största delen antas bestå av vårdat svenskt standardspråk.

Den andra begränsningen i materialet är att de olika årgångarna är av varierande storlek. På grund av den tekniska utvecklingen och digitaliseringen av tidningarnas textproduktion är de nyare korpusarna betydligt större än de äldre. Den äldsta korpusen, Press 65, innehåller 1 miljon löpord (tokens) medan den nyaste, GP 04, täcker hela årgången 2004 av *Göteborgs-Posten* med över 19 miljoner löpord. Samtidigt stiger också antalet olika ord (types) i korpusarna från 100 000 i Press 65 till knappt 600 000 i GP 04. Detta betyder att sannolikheten att hitta sällsynta ord – vilket de flesta av adjektivimporterna är – är klart större i de nyare korpusarna än i de äldre.

Den varierande korpusstorleken utgör ett problem för kvantitativa jämförelser mellan korpusarna. Därför koncentrerar jag mig i denna studie på en kvalitativ analys av adjektivimporterna. Studiens fokus ligger på att analysera förändringarna i adjektivimporternas form i stället för deras frekvens. Jag granskar användningen av olika ortografiska former och olika böjningsformer separat för varje adjektivimport. Således får jag för varje adjektiv fram den utveckling som det med åren eventuellt har genomgått. Jag jämför alltså inte de undersökta korpusarna som helheter utan närmar mig förändringarna i användningen av adjektivimporter utgående från de enskilda adjektiven. Materialet för studien täcker endast en bråkdel av svenskt tidningsspråk, varför resultaten inte ger en allomfattande bild av de undersökta adjektivens anpassning. Däremot åskådliggör resultaten några allmänna tendenser i den formella anpassningsprocess som gäller för adjektivimporter i svensk tidningstext.

Metod

De aktuella studieobjekten är engelska adjektiv som har importerats i svenskan mellan åren 1945 och 1999. Jag kallar dessa för *moderna engelska adjektivimporter*. Jag har identifierat dessa adjektiv utgående från Stålhammars (2003: 40 ff.) förteckning över engelska importord som har kommit in i svenskan under 1900-talet. Stålhammars förteckning bygger i första

hand på uppgifterna i *Nationalencyklopedins ordbok (NEO)*, *Nyordsboken* (Moberg 2000) och *Nyord i svenskan från 40-tal till 80-tal* (2001). Därtill har Stålhammar kompletterat förteckningen med uppgifter från tidigare forskning i engelska importord inom nordiska språk (se följande avsnitt). I och med att över 85 procent av orden i förteckningen finns belagda i ordböckerna (Stålhammar 2003: 4), innefattar listan huvudsakligen importord som kan anses vara relativt etablerade i svenskan. Däremot inkluderar förteckningen få spontana eller tillfälliga importord. Förteckningen innehåller för varje ord en datering för när ordet har introducerats i svenskan. Jag har satt gränsen för moderna adjektivimporter vid 1945.

Moderna engelska adjektivimporter täcker enligt min definition dels *direkta* import, dels *översättningsimporter*. Direkta import syftar på ord som har importerats från engelskan i sin helhet, t.ex. *flexibel* (av eng. *flexible*) och *crazy*. Översättningsimporter syftar på morfem-för-morfem-översättningar av en engelsk ordmodell (t.ex. *grabbig* av engelskans *laddish*). Gränsdragningen mellan översättningsimporter och direkta import är ofta problematisk. Det är t.ex. tveksamt om adjektivimporten *provokativ* (av eng. *provocative*) har bildats genom översättning av ordstammen och avledning därav (substantivet *provokation* har funnits i svenskan sedan 1855 enligt *NEO*), eller genom omstavning (<c> → <k>) och suffixersättning (-ive → -iv), eller genom ett samspel mellan dessa ordbildningsmetoder. Oberoende av vilken importstrategi som har använts är *grabbig* och *provokativ* nya ord för svenskan. Det är därför meningsfullt att studera hur de blivit en del av svenskans språkssystem utgående från samma kriterier som andra importord.

Däremot har jag uteslutit s.k. *betydelseimporter*, dvs. ord som funnits i svenskan före 1945 men som fått en ny betydelse från engelskan. Exempelvis är *tillbakalutad* i betydelsen 'avslappnad' (t.ex. *en tillbakalutad attityd*) enligt Stålhammar (2003) en engelsk import, men ordet har i sin konkreta betydelse (t.ex. *hon sitter tillbakalutad*) funnits i svenskan länge (det äldsta belägget i *Svenska Akademiens ordbok* är från 1834). Eftersom en betydelseimport inte utgör någon ny form i det importerande språket kan dess formella anpassning inte studeras med samma utgångspunkt som använts för andra importord.

Jag använde Språkbankens konkordanssökning på adjektiv som jag utgående från Stålhammar (2003) klassificerade som moderna adjektivimporter. Jag sökte efter adjektiven i alla böjningsformer i positiv grad (t.ex. *kreativ*, *kreativt*, *kreativa*, *kreative*) samt dessutom alltid i den ursprungliga engelska formen (t.ex. *creative*). Jag sökte efter böjda former för samtliga adjektivimporter oberoende av om de i tidigare studier hade ansetts vara oböjliga (t.ex. *fair* enligt Bergman 1962: 40) eller om deras böjning intuitivt kändes

besvärlig (t.ex. *?groovyt*, *?groovya*, *?groovye*). Därtill gjorde jag sökningar på adjektivens tänkbara och t.o.m. osannolika alternativa ortografiska former, s.k. *parallellformer*. Några av adjektiven har två olika stavningar i Stålhammars (2003) förteckning, t.ex. *hajpad/hypad*, *stajlad/stylad*. I dylika fall gjorde jag sökningar på båda parallellformerna. Jag sökte även på sådana alternativa ortografiska former som Stålhammar inte tar upp, t.ex. *lajt* (som en tänkbar anpassad form för *light*) och *crazig/krejsy/krejsi/krejsig* (för *crazy*). På detta sätt har jag så noga som möjligt fångat den formella variation som de enskilda lexemen uppvisar i materialet.

I resultatanalysen har jag diskvalificerat de sökträffar där adjektivimporten står i en helengelsk kontext, t.ex. *live* i kontexten *KEITH JARRET TRIO, Always let me go – live in Tokyo* (GP 02; min understrykning). För att i oklara fall avgöra om kontexten är engelsk eller svensk kontrollerade jag om orden i adjektivimportens närmaste kontext finns listade i *Svenska Akademiens ordlista* (2006). Jag diskvalificerade också de sökträffar där den sökta skrivformen inte var ett adjektiv (t.ex. *drogade* kan förutom pluralisformen till adjektivet *drogad*² också vara preteritumformen till verbet *droga*) inklusive adjektiv i egennamn, t.ex. *Usel mottagning med Canal Digital* (GP 01; min understrykning).

Tidigare forskning

Engelska importord har under det senaste årtiondet fått relativt mycket uppmärksamhet inom nordistiken. Det samnordiska projektet *Moderna importord i språken i Norden* (2000–2005) har producerat en bokserie där (i synnerhet engelska) importord behandlas ur olika perspektiv. Delstudierna i projektet beskriver importorden både kvantitativt och kvalitativt (Selback och Sandøy 2007) och deras anpassning har undersökts i både tal (Jarvad och Sandøy 2007) och skrift (Omdal och Sandøy 2008). Dessutom har man inom projektet lagt mycket vikt på att studera de bakomliggande faktorer som påverkar användningen av importord, i synnerhet språkpolitiken (Sandøy och Östman 2004, Kvaran 2007) och språkattityderna (Nyström Höög 2005, Kristiansen 2006, Vikør och Kristiansen 2006, Thøgersen 2007). Det genomgående temat i projektet har varit att jämföra hur de olika nordiska språksamhällena skiljer sig i fråga om användningen av importord.

Såväl publikationerna inom projektet som studierna utanför det (bl.a. Chrystal 1988, Sharp 2001 och Mickwitz 2010) har nästan uteslutande behandlat importord ur ett synkront perspektiv. De få diakrona studier som har gjorts (för svenskans del Selback 2007a, Selback 2007b, Mickwitz 2008) har

² Jag behandlar *particip* som en underkategori av adjektiv.

främst fokuserat på förändringar i importordens frekvens, medan förändringar i form av enskilda importord inte har behandlats i detalj. Följaktligen vet vi fortfarande mycket lite om den process som importord genomgår i mål-språket under årens lopp – dvs. de förändringar som ordets form och användning genomgår efter att det har introducerats.

Beskrivningarna av anpassningsprocessen i tidigare studier har främst byggts på enskilda exempel och forskares intuition i stället för på en systematisk, empirisk undersökning. En gemensam tanke i dessa beskrivningar har varit att anpassningen av importord är en process som kräver tid (Dahlstedt 1962: 26, Ljung 1988: 15 f., Johansson och Graedler 2002: 146 f.). Eftersom olika importord dock anpassas i påfallande olika takt (det oanpassade *orange* är t.ex. enligt *NEO* ett franskt importord från 1645, medan det oanpassade *genmodifierad* är ett engelskt importord från 1992) måste anpassningsprocessen vara beroende av fler faktorer än bara tid. Enligt Dahlstedt (1962: 26) spelar ordets ljudbyggnad och innebörd en avgörande roll för anpassningsprocessen. Enligt Edlund och Hene (1992: 98 f.) kan också syftet med importen, ordets morfologiska struktur, ordklass, den aktuella introduktionssituationen samt existerande anpassningsmönster vara av betydelse. Varken Dahlstedt eller Edlund och Hene beskriver emellertid hur anpassningsprocessen ser ut i praktiken.

En grov beskrivning av anpassningsprocessen ges av Ljung (1988: 15 f.). Ljung indelar anpassningsprocessen i tre stadier. I det första stadiet introduceras ett helt nytt importord i svenskan. Enligt Ljung sker detta i den ursprungliga, dvs. oanpassade, formen av ordet. Ordet förses dessutom med en speciell markör – citattecken eller uttrycket *s.k.* – för att varna läsaren för ett främmande inslag, som i *Laget gjorde en s.k. touchdown* (Ljungs exempel). I det andra stadiet är importordet redan mer etablerat i svenskan och behöver därför inte markeras som främmande, men ordet har fortfarande en oanpassad form och används oböjt. I det tredje stadiet har ordet anpassats helt till svenskan, dvs. det följer svenskans mönster både till sin stavning och till sin böjning.

Ljung påstår inte att dessa stadier i praktiken alltid går att skilja åt eller att varje importord följer denna process utan undantag. Snarare beskriver han en tendens som syns hos många nya importord. I föreliggande studie granskar jag om den tendens som Ljung beskrivit gäller för adjektivimporter i tidningstext. Jag granskar diakront förekomsten av de kännetecken som Ljung identifierar för respektive stadium. Jag studerar bl.a. om användningen av citattecken verkligen fungerar som en introduktionsmekanism för nya adjektivimporter och om anpassningen till svenskans böjningsmönster sker först efter att adjektiven blivit introducerade i språket i sin grundform.

Jag har i en tidigare studie (Lehecka 2011) behandlat anpassningen av adjektivimporter till svenskan ur ett synkront perspektiv. I den studien jämförde jag adjektivimporternas nuvarande form i svensk tidningstext med deras ursprungliga engelska form. Jag visade att adjektivimporter väsentligt skiljer sig från substantivimporter i och med att de allra flesta adjektivimporterna (ca 80 %) är helt oanpassade till svenskan, t.ex. *digital*, *kreativ*, *marginell* och *poppig*. Att adjektivimporter anpassas i mycket högre grad än substantivimporter beror på de olika morfosyntaktiska kraven på adjektiven och substantiven i svenskans språkssystem. Jag har således tidigare klargjort att adjektivimporterna oftast anpassas, medan jag i den föreliggande studien kommer att granska *hur* anpassningen sker.

En överblick över adjektivimporterna

Innan jag går över till att analysera de diakrona förändringarna i användningen av adjektivimporter är det ändamålsenligt att bilda sig en uppfattning om hur adjektivimporter ser ut som en helhet, dvs. hurdant studieobjekt de utgör. I de senare avsnitten kommer jag att beskriva några mycket detaljerade drag i användningen av adjektivimporterna, och det kan då vara bra att påminna sig om helhetsbilden – vad som egentligen är vanligt och vad som är mer specialiserade fenomen.

Enligt Stålhammar (2003: 40 ff.) har 146 engelska adjektiv importerats i svenskan mellan 1945 och 1999. I det undersökta materialet, dvs. i tidningskorpuserna från 1965–2004, har jag hittat belägg på 133 av dem. Sammanlagt har dessa 133 lexem 20 255 belägg i materialet. Eftersom materialet omfattar ca 110 miljoner löpord ligger frekvensen engelska adjektivimporter på ungefär två adjektivimporter per 10 000 löpord. De mest frekventa adjektivimporterna i materialet är *digital* (2 408 belägg), *kreativ* (2 247), *flexibel* (1 593), *marginell* (1 413) och *live* (1 301).

Jag har studerat anpassningen av adjektivimporterna dels ortografiskt, dels morfologiskt. Med ortografisk anpassning avser jag anpassning till svenskans stavningsregler. Importord som är ortografiskt oanpassade följer svenskans grafotax, dvs. regler för vilka bokstavssekvenser som är gångbara. Dessutom motsvarar stavningen av ortografiskt oanpassade importord deras uttal i svenskan. Till exempel är *kreativ* ortografiskt oanpassat; det följer svenskans grafotax och dess stavning sammanfaller med uttalet (/kreati:v/). Däremot är t.ex. *cool* ortografiskt oanpassat i och med att stavningen med dubbelvokal (<oo>) inom ett morfem inte tillåts av svenskans stavningsregler. Jag klassificerar också t.ex. *live* som ortografiskt oanpassat

eftersom dess stavning inte motsvarar uttalet (*live* uttalas /lajv/ och inte /li(:)ve/).

Med *morfologisk anpassning* avser jag anpassning till svenskans böjningsmönster. Enligt min definition är ett adjektivlexem morfologiskt anpassat om det kongruensböjs i genus, numerus och species (t.ex. lexemet *kreativ* med formerna *kreativ*, *kreativt*, *kreativa*) enligt svenskans mönster för adjektivböjning. Adjektivlexem som inte kongruensböjs enligt svenskans mönster är i sin tur morfologiskt oanpassade, t.ex. *crazy* (*crazyt, *crazya). Klassificeringen i morfologiskt anpassade respektive morfologiskt oanpassade adjektivlexem utgår exklusivt från evidensen i det undersökta materialet.³ Gränsdragningen mellan morfologiskt anpassade och oanpassade adjektivlexem är inte alltid helt entydig (se nedan).

De allra flesta adjektivimporterna är anpassade till svenskan, både ortografiskt och morfologiskt. 103 av de 133 adjektivlexemen, dvs. 77 procent av adjektivlexemen, har en helt anpassad form – och har under de 40 år som materialet täcker aldrig använts i en oanpassad form. Exempelvis förekommer *elitistisk*, som enligt *NEO* har introducerats i svenskan 1969, fr.o.m. sitt första belägg i Press 76 alltid i den anpassade formen och aldrig i den ursprungliga engelska formen *elitistic*. Att den stora majoriteten av adjektivimporterna genomgående förekommer i en anpassad form i tidningsmaterialet har två möjliga förklaringar. För det första kan adjektivimporterna ha genomgått en anpassningsprocess i något annat textmedium innan de har kommit in i tidningsspråket. För det andra kan anpassningen av adjektivimporterna ha skett i samband med deras introduktion i svenskan, dvs. utan någon gradvis övergångsperiod.

Den första av dessa förklaringar grundar sig på uppfattningen om att det ofta krävs tid för att ett importord ska bli anpassat till språket (Dahlstedt 1962: 26, Ljung 1988: 15 f., Johansson och Graedler 2002: 146 f., Mickwitz 2008: 158). Den andra förklaringen vore snarare i enlighet med mina tidigare observationer (Lehecka 2011) om att anpassningen av adjektivimporterna oftast sker mycket entydigt och rätlinjigt enligt väletablerade anpassningsmönster. Mönstren för t.ex. ersättningen av derivativa adjektivsuffix, bl.a. *-ic* → *-isk* (t.ex. eng. *ergonomic* → sv. *ergonomisk*) och *-ive* → *-iv* (t.ex. eng. *manipulative* → sv. *manipulativ*), följs så gott som undantagslöst när en ny adjektivimport introduceras i svenskan. I resultatsammanfattning-

³ I det undersökta materialet förekommer *crazy* aldrig med något böjningssuffix. Följaktligen har jag klassificerat *crazy* som morfologiskt oanpassat. Det är dock möjligt att hitta t.ex. formen *crazya* på svenska internetsidor. Det är därför viktigt att poängtera att min klassifikation gäller för det undersökta materialet men inte nödvändigtvis för svenskan i alla dess domäner och varieteter.

en tar jag ställning till vilkendera förklaringen som med utgångspunkt i den diakrona analysen av adjektivimporterna är mer trolig.

Medan majoriteten av de 133 adjektivimporterna är helt anpassade till svenskan, förekommer 30 av adjektiven i en oanpassad form i materialet. Dessa 30 adjektivimporter är av särskilt intresse för studiens ändamål. De avviker från de typiska adjektiven i svenskan och innehåller element som inte passar in i det svenska språkssystemet. En diakron studie av adjektivimporternas anpassningsprocess syftar således till att utreda hur svenskan med tiden "lär sig" att hantera dessa främmande element. Jag ägnar en stor del av denna studie åt att granska dessa adjektivimporter med främmande drag. Jag återger dem i tabell 1. Jag har indelat adjektiven i fem grupper utifrån vilken typ av oanpassade former de har i materialet.

Tabell 1. Adjektivimporter som förekommer i en oanpassad form

I: Morfologiskt oanpassade	II: Morfologiskt anpassade, men ortografiskt oanpassade	III: Parallellformer: morf. anpassad men ort. oanpassad/morf. oanpassad	IV: Parallellformer: helt anpassad/morf. oanpassad	V: Parallellformer: helt anpassad/morf. anpassad men ort. oanpassad
<i> corny</i>	<i> showig</i>	<i> bitchig/bitchy</i>	<i> grabbig/laddish</i>	<i> gatusmart/streetsmart</i>
<i> crazy</i>	<i> cool*</i>	<i> flashig/flashy</i>	<i> hipp/hip</i>	<i> glamorös/glamourös</i>
<i> light</i>	<i> straight*</i>	<i> groovig/groovy</i>	<i> högbrynt/ highbrow</i>	<i> hajpad/hypad</i>
<i> live</i>		<i> trashig/trashy</i>	<i> opluggad/ unplugged</i>	<i> stajlad/stylad</i>
<i> preppy</i>			<i> papperslös/paperless</i>	<i> tajt/tight</i>
<i> tacky</i>			<i> sexig/sexy</i>	
<i> outstanding</i>			<i> topphemlig/top secret</i>	
<i> casual*</i>			<i> ultimat/ultimate</i>	
<i> fair*</i>				
<i> gay*</i>				

Grupp I i tabellen utgörs av morfologiskt oanpassade adjektivimporter, t.ex. *corny*, *crazy* och *light*. Dessa adjektiv följer m.a.o. inte svenskans mönster för kongruensböjning utan de står alltid i en oböjd form, t.ex. *Tyskland har för mycket guld och krusiduller och USA är för crazy*, säger Annika Hansson *sortimentschef på Åhléns*. (Press 95) – *Jag gillar ju att ta upp folk på scenen och hitta på lite crazy grejer[.]* (GP 02; mina understrykningar)

Det är emellertid inte helt entydigt vilka adjektiv som ska klassificeras som morfologiskt oanpassade. *Outstanding* skiljer sig från de övriga adjektiven inom Grupp I i och med att det är ett engelskt presensparticip. Eftersom presensparticip inte böjs i svenskan (t.ex. *en snarkande person* – *snarkande personer*) kan avsaknaden av kongruensböjning inte ses som grund till att klassificera *outstanding* som oanpassat. Jag har ändå valt att inkludera *outstanding* i grupp I eftersom dess morfologiska form avviker från svenskans presensparticip. Även *casual*, *fair* och *gay* är något atypiska represen-

tanter för grupp I. Dessa adjektiv är i de allra flesta av sina belägg oböjda enligt huvudordet i kontexten, men de har också några enstaka belägg i en böjd form i materialet, t.ex. *Den var för knixig, men hindren var faira och varierande.* (Press 97; min understrykning)

Grupp II består av adjektivimporter som är morfologiskt anpassade, men ortografiskt oanpassade. Stavningen bryter antingen mot svenskans grafotax eller motsvarar inte adjektivens uttal i svenskan (t.ex. <straight> uttalas /streit/ och inte stavningsenligt /straight/). Av de tre adjektiven inom grupp II används *cool* och *straight* dock inte alltid i en grammatiskt korrekt böjningsform, utan förekommer i en bråkdel av sina belägg (4 respektive 10 procent) oböjda, t.ex. *Och de erkände att det är ganska "cool" med skrikande tjejer.* (Press 97; min understrykning) Följaktligen är *cool* och *straight*, såsom *casual*, *fair* och *gay* i grupp I, gränsfall mellan morfologiskt anpassade och morfologiskt oanpassade adjektiv. Jag fokuserar dessa adjektiv senare i studien och granskar om de enstaka beläggen av oböjda respektive böjda former kan ses som ett tecken på en gradvis anpassning till svenskans böjningsmönster.

Grupperna III, IV och V utgörs av adjektivimporter som har två olika skrivformer i materialet, s.k. parallellformer. Adjektivimporterna i dessa grupper uppvisar således en formell variation som eventuellt är diakront betingad. I ett senare avsnitt granskar jag om detta verkligen är fallet. Grupp III innehåller adjektiv vars båda parallellformer är oanpassade, den ena ortografiskt och den andra morfologiskt, t.ex. *bitchig/bitchy*. Grupp IV innehåller adjektiv vars ena parallellform är helt anpassad medan den andra är morfologiskt oanpassad, t.ex. *grabbig/laddish*. Majoriteten av de anpassade formerna av adjektiven i grupp IV är översättningar av de engelska ursprungsformerna. Grupp V innehåller adjektiv vars båda parallellformer är böjliga, men en av dem är ortografiskt oanpassad, t.ex. *gatusmart/streetsmart*.

Genomgången av de oanpassade adjektivimporterna (tabell 1) har visat att de bildar en mycket heterogen grupp. Adjektivimporterna är oanpassade i olika grad och kan dessutom inte alltid klassificeras kategoriskt (t.ex. *casual* och *cool*). Indelningen av de oanpassade adjektivimporterna i tabell 1 har fungerat som ett sätt att på gruppnivå beskriva den variation som adjektivimporterna uppvisar i materialet. Det bör dock observeras att trots den stora variationen på gruppnivå är variationen på lexemnivå tämligen liten. De allra flesta adjektivimporterna, 116 av 133 lexem, förekommer genomgående i en skrivform. 17 adjektivlexem har två parallellformer – och ingen av adjektivimporterna förekommer i fler än två olika skrivformer. Detta tyder på att det bland språkbrukare råder en relativ enighet om vilken form en ny adjektivimport kan få i svenskan.

I detta avsnitt har jag beskrivit adjektivimporter som en grupp. Denna helhetsbild utgör en bakgrund till de mer detaljerade diakrona delstudier som jag behandlar i följande avsnitt. Först granskar jag om adjektivimporter i dag oftare än tidigare importeras i sin ursprungliga, dvs. oanpassade, form. Därefter fokuserar jag på adjektivimporternas anpassningsprocess och studerar tre tänkbara anpassningsstrategier för importord: (i) en parallell användning av en oanpassad och en anpassad form (t.ex. *tight* och *tajt*), (ii) användningen av citattecken som främlingskapsmarkör (t.ex. *[A]lla deltagare måste framträda 'live'*. [Press 87]), och (iii) en gradvis anpassning av adjektivimporter till svenskans böjningsmönster.

Importpraxis 1945–1999

För att utreda om importpraxisen av engelska adjektiv har förändrats sedan 1945 granskar jag i detta avsnitt vilka adjektiv som har importerats under respektive årtionde och hurdana former dessa adjektiv har i materialet. Framförallt vill jag klargöra om äldre adjektivimporter skiljer sig från nyare i fråga om hur väl de har anpassats till svenskan. Stålhammars förteckning över engelska importord (2003: 40 ff.) innehåller för varje ord en datering för när ordet har introducerats i svenskan. Jag utgår från dessa dateringsuppgifter i analysen nedan.

I tabell 2 ger jag exempel på adjektivimporter från de olika decennierna mellan 1945 och 1999 enligt Stålhammar (2003). Jag har valt dessa med syftet att presentera dels de mest frekventa adjektivimporterna från respektive årtionde, dels den variation som finns i anpassningsgraden av adjektivimporterna.

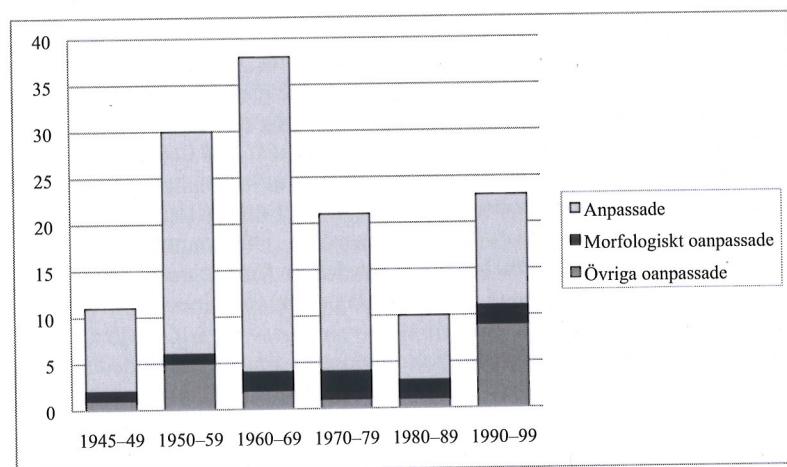
Tabell 2. Exempel på adjektivimporter från olika decennier

1945-	<i>crazy, etnocentrisk, fluffig, introvert, sexig/sexy</i>
1950-	<i>cool, emotiv, gaggig, glamourös/glamorös, kreativ, outstanding, sekventiell</i>
1960-	<i>corny, digital, drogad, flexibel, hipp/hip, live, marginell, multinationell</i>
1970-	<i>fair, flummig, förnybar, interaktiv, trendig, underpresterande</i>
1980-	<i>flashig/flashy, formaterad, krispig, multi-etnisk, straight</i>
1990-	<i>bitchig, casual, euroskeptisk, gatusmart/streetsmart, genmodifierad</i>

Det framgår av tabell 2 att vi från varje årtionde har några adjektivimporter som har en oanpassad form. Exempelvis har *crazy* importerats redan på 1940-talet och *cool* och *outstanding* på 1950-talet. Alla äldre adjektivim-

porter är således inte anpassade och alla nyare adjektivimporter är inte oanpassade. *Euroskeptisk* och *genmodifierad* är t.ex. helt oanpassade trots att de har introducerats först på 1990-talet.

En mer detaljerad bild av eventuella förändringar i importpraxisen får man genom att jämföra antalet oanpassade adjektivimporter från varje årtionde. Figur 1 anger för respektive årtionde antalet importerade adjektiv indelade enligt deras anpassningsgrad. Figuren anger antalet morfologiskt oanpassade adjektiv (grupp I i tabell 1), antalet övriga oanpassade adjektiv (grupperna II–V i tabell 1, dvs. ortografiskt oanpassade adjektiv eller framförallt adjektiv med parallellform) och antalet anpassade adjektiv.

Figur 1. Antalet adjektivimporter från respektive årtionde

Av figur 1 framgår att antalet nya adjektivimporter varierar mycket mellan de olika årtiondena. Under 1980-talet introducerades t.ex. endast 10 adjektivimporter i svenskan, medan det under 1960-talet introducerades hela 38. Denna variation kan delvis spegla hur stark engelskans lexikala påverkan på svenskan har varit under respektive årtionde, men kan också delvis bero på hur adjektivimporternas datering har bestämts (se Stålhammar 2003: 7 och diskussionen nedan).

Figur 1 åskådliggör vidare att antalet nya morfologiskt oanpassade adjektivimporter har hållits på samma nivå mellan 1945 och 1999. Från varje årtionde har vi 1–3 adjektivimporter som inte visar tecken på att bli anpassade till svenskans morfologiska mönster. Det finns m.a.o. ingen signifikant

diakron förändring i antalet nya morfologiskt oanpassade adjektivimporter.⁴ Däremot har antalet övriga oanpassade adjektivimporter, dvs. ortografiskt oanpassade adjektiv eller adjektiv med parallellform, stigit under 1990-talet. 9 av 23 adjektivimporter (39 %) som introducerades på 1990-talet tillhör denna kategori. 8 av dem är adjektiv med parallellform, t.ex. *gatusmart/streetsmart* och *opluggad/unplugged*. Andelen övriga oanpassade adjektivimporter från tidigare årtionden ligger mellan 5 och 17 procent. Ökningen under 1990-talet är statistiskt signifikant.⁵

Det finns tre tänkbara förklaringar till det stigande antalet adjektivimporter med parallellform. För det första kan det vara ett tecken på att engelska former numera lättare accepteras i svenskan än tidigare, vilket har lett till en mer vacklande anpassningspraxis av adjektivimporter. Det är möjligt att de allt bättre kunskaperna i engelskan, tillsammans med engelskans höga status i Norden, har dämpat språkbrukares behov att konsekvent anpassa nya engelska adjektivimporter. Således skulle det växande antalet parallellformer återspegla en diakron förändring i språkbrukarnas språkkänsla. Den vacklande användningen kan orsakas av att olika språkbrukare föredrar olika parallellformer (t.ex. *opluggad/unplugged*) eller av att olika parallellformer föredras i olika kontexter.

För det andra kan ökningen av antalet adjektivimporter med parallellform bero på en diakron förändring inom genren tidningsspråk. Det är möjligt att tidningsspråket i dag inte utsätts för lika stränga krav på att använda oanpassade former eller på att genomgående använda *en* form av ett importord. Följaktligen kan också importordens anpassningsprocess ha förflyttats i större utsträckning från övriga medier till tidningstext. Tidigare har adjektivimporter kanske introducerats i tidningsspråket först efter att de har fått en etablerad form i andra svenska textmedier. Det är möjligt att tidningstexten i dag utgör den arena där parallellformer tävlar om att bli etablerade i allmänspråket.

För det tredje kan resultaten i figur 1 påverkas av metodologiska faktorer. Jag har valt de undersökta adjektivimporterna utgående från Stålhammars förteckning över engelska importord från 1900-talet (Stålhammar 2003). Denna förteckning bygger i första hand på olika ordböcker, varav den äldsta (*Nyord i svenskan från 40-tal till 80-tal*) kom ut 1986. Det är rimligt att anta

⁴ χ^2 -test på antalet morfologiskt oanpassade adjektivimporter från respektive årtionde: $\chi^2=4,25$, $p=0,51$ ($df=5$). Eftersom de förväntade värdena är små för kategorin morfologiskt oanpassade adjektivimporter gjorde jag också Fishers exakta test med Monte Carlo-metod (100 000 sampel, konfidensgrad 95 %): $p=0,41$.

⁵ χ^2 -test på figur 1 som helhet: $\chi^2=20,55$, $p=0,02$ ($df=10$). Cellen 'övriga oanpassade adjektivimporter 90–99' utgör den överlägset största kontributionen (9,94) till detta χ^2 -värde. Fishers exakta test med Monte Carlo-metod (100 000 sampel, konfidensgrad 95 %): $p=0,02$.

att dessa ordböcker (och således också den undersökta gruppen av adjektivimporter) innehåller ett något större antal s.k. dagsländor från tiden strax före ordböckernas sammanställning än från de tidigare årtiondena. Följaktligen kan kortlivade importord från t.ex. 1940- och 1950-talen vara relativt underrepresenterade i förteckningen. Det är vidare inte omöjligt att dessa kortlivade importord hade parallellformer under den tid då de användes i svenskan.

Diskussionen ovan har åskådliggjort att resultaten i figur 1 inte är entydiga. Det högre antalet adjektivimporter med parallellform från 1990-talet kan bero dels på förändringar i svenskan som språkssystem eller tidningspråket som genre, dels på metodologiska faktorer. Samtidigt har diskussionen visat hur mångfasetterad språkförändringsprocessen är, och hur många medverkande krafter en diakron studie bör ta i beaktande. I nästa avsnitt fokuserar jag i detalj på adjektivimporter med parallellform och granskar i synnerhet om användningen av parallellformer kan ses som en del av anpassningsprocessen.

Adjektivimporternas anpassningsprocess: parallellformer

Hittills i studien har jag klarlagt att de allra flesta adjektivimporterna i mitt material inte genomgår någon anpassningsprocess. I stället förekommer de genomgående i en och samma skrivform under de 40 år som materialet täcker. En minoritet av adjektivimporterna förekommer emellertid i två olika skrivformer, och en stor del av denna minoritet utgörs av adjektivimporter från 1990-talet, dvs. de nyaste bland de undersökta importorden. Mot denna bakgrund övergår jag nu till att behandla de enskilda adjektivimporternas anpassningsprocess. Denna analys bidrar i sin tur till att precisera de mer allmänna tendenserna i importpraxisen.

För att kunna studera om användningen av parallellformer är en anpassningsstrategi för adjektivimporterna är det viktigt att granska i vilken ordning de olika parallellformerna har kommit i bruk. Är det alltid den oanpassade originalformen som kommer först och den anpassade formen som kommer efter? I tabell 3 listas de 17 adjektivimporter som har en anpassad och en oanpassad parallellform och deras introduktionsår enligt Stålhammar (2003). Här anges också när respektive parallellform förekommer för första gången i det undersökta materialet. Adjektivimporterna står i den ordning de har introducerats i svenskan.

Tabell 3. Årtalen för första beläggen på adjektivimporternas parallellformer

Lexem	Introduktionsår	Första belägg på anpassad form	Första belägg på oanpassad form
<i>sexig/sexy</i>	1948	1965	2003
<i>glamorös/glamourös</i>	1950	1976	1965
<i>topphemlig/top secret</i>	1954	1965	1997
<i>högbrynt/highbrow</i>	1958	1987	1995
<i>hipp/hip</i>	1961	1987	1987
<i>tajt/tight</i>	1968	1976	1995
<i>paperlös/paperless</i>	1970-talet	1995	2001
<i>flashig/flashy</i>	1986	1995	2003
<i>grabbig/laddish</i>	1990	1995	2004
<i>hajpad/hypad</i>	1990	2001	1995
<i>ultimat/ultimate</i>	1990	1995	1996
<i>bitchig/bitchy</i>	1992	1996	2004
<i>opluggad/unplugged</i>	1992	1995	1995
<i>gatusmart/streetsmart</i>	1993	1997	1995
<i>groovig/groovy</i>	1995	1995	1995
<i>trashig/trashy</i>	1995	1995	2001
<i>stajlad/stylad</i>	1996	1996	1995

Av tabell 3 framgår att de flesta (10 av 17) adjektivimporter med parallellform först förekommer i en anpassad form och först senare i en oanpassad form. Den anpassade formen *sexig* förekommer t.ex. redan i den första korpusen Press 65, medan den oanpassade parallellformen *sexy* förekommer först i GP 03. För tre adjektivimporter är det första belägget för bägge parallellformerna från samma år (t.ex. *hipp/hip*). Endast fyra adjektivimporter, *hajpad/hypad*, *gatusmart/streetsmart*, *glamorös/glamourös* och *stajlad/stylad*, följer den förväntade ordningsföljden från oanpassad till anpassad form. Det är dessutom anmärkningsvärt att även de oanpassade parallellformerna av dessa adjektiv (*hypad*, *streetsmart*, *glamourös* och *stylad*) är böjliga, dvs. morfologiskt anpassade. Däremot har ingen av de adjektivimporter som först har introducerats i en morfologiskt oanpassad form senare fått en anpassad parallellform.

Dessa resultat står i kontrast med Ljungs (1988: 15 f.) beskrivning av anpassningsprocessen. Enligt Ljung introduceras importord ofta först i den ursprungliga oanpassade formen och får senare en ortografiskt och morfo-

logiskt anpassad form i svenskan. Mina resultat visar emellertid att utvecklingen för adjektivimporternas del oftare sker åt motsatt håll: många adjektivimporter har introducerats i en helt anpassad form, men den engelska originalformen har ändå använts senare i materialet. Detta pekar tydligt på att engelska former numera anses mer gångbara i tidningssvenskan än tidigare.

Det bör noteras att fem av de tio adjektiven för vilka den anpassade formen har föregått den oanpassade bara har ett belägg på den oanpassade formen i materialet, t.ex. *flashy* och *laddish*. Användningen av dessa former är således enstaka fall som inte tränger undan de anpassade formerna. Det är ändå anmärkningsvärt att samtliga undantagsfall av denna typ förekommer först efter att den anpassade formen redan har använts under flera år. Dessutom förekommer alla dessa fall i de nyare tidningskorpusarna (1995–2004).

Adjektivimporter med parallellform följer inte någon gemensam utvecklingsprocess i fråga om hur de används. Oftast är den ena av parallellformerna klart vanligare än den andra, men den dominerande formen kan lika gärna vara anpassad som oanpassad. Den anpassade formen *hipp* har t.ex. 219 förekomster i materialet, medan den oanpassade formen *hip* har 23. Förhållandet mellan antalet förekomster för *hipp* och *hip* har förändrats med åren så att den oanpassade formen nästan har försvunnit ur svensk text (från 50 %–50% i DN 87 till 97 %–3 % i GP 04). För *stajlad/stylad* är det däremot den oanpassade formen *stylad* som allt mera tar över (från 67 %–33 % i Press 96 till 85 %–15 % i GP 04). Varje adjektivimport lever m.a.o. sitt eget liv i språkssystemet; det finns ingen gemensam tendens i fråga om vilkendera formen som föredras.

Analysen i detta avsnitt har visat att användningen av parallellformer sällan är en anpassningsstrategi för adjektivimporterna. Snarare speglar många av parallellformerna engelskans växande påverkan på svenskan. Detta betyder i sin tur att det stigande antalet adjektivimporter med parallellform (se föregående avsnitt) inte reflekterar någon förändring i importordens anpassningsprocess, utan snarare visar på en mer generell förändring i vad som anses acceptabelt i dagens tidningssvenska.

Adjektivimporternas anpassningsprocess: citattecken

Citattecken har många funktioner i skrivet språk, bl.a. att markera ironi eller sarkasm och att betona vissa delar av ett uttryck (Santesson 2000: 171). Enligt Ljung (1988: 16) används citattecken också ofta för att markera främlingskap hos nya oanpassade importord. Citattecken markerar att ordet inte följer svenskans mönster och uppmanar läsaren att läsa och tolka ordet på ett avvikande sätt. Användningen av citattecken är enligt Ljung ett första

stadium i anpassningsprocessen där importorden stegvis förlorar dylika främlingskapsmarkörer och därefter anpassas både ortografiskt och morfologiskt till språket. I den analys jag presenterar i detta avsnitt har jag exkluderat de belägg där citattecken markerar direkt anföring (t.ex. *han svarade: "Cool!"*).

Engelska adjektivimporter förekommer inom citattecken i 243 fall av totalt 20 255 förekomster, dvs. i ca en procent av beläggen, t.ex. *Genom konkurrensen föredrar vapenindustrin att testa sina produkter "live"*. (GP 04) Majoriteten av förekomsterna inom citattecken (138 av 243, dvs. 57 %) utgörs dock av adjektivformer som är helt anpassade till svenskan. T.ex. *Alfred Berg Avkastningsfond är en nystartad "flexibel" fond[.]* (Press 95) Följaktligen används citattecken totalt sett oftare i en annan funktion än för att varna för en oanpassad form. Det är m.a.o. inte citattecknens huvudsakliga funktion att markera en avvikelse från svenskans ortografi eller morfologi.

De oanpassade adjektivimporterna (se tabell 1) används ändå relativt sett oftare inom citattecken än de anpassade. De oanpassade adjektiven är markerade med citattecken i 2,6 procent av sina belägg (105 av 4 102). De anpassade adjektiven förekommer i sin tur inom citattecken i 0,8 procent av sina belägg (138 av 16 153). Skillnaden är statistiskt signifikant.⁶ Vidare används morfologiskt oanpassade adjektivimporter, t.ex. *crazy* och *live*, oftare med citattecken än adjektivimporter som endast är ortografiskt oanpassade, t.ex. *hypad* och *tight* (3,8 procent respektive 2,3 procent, skillnaden är statistiskt signifikant).⁷ Således korrelerar användningen av citattecken negativt med hur väl en adjektivimport är anpassad. Det bör dock framhåvas att även de oanpassade adjektiven förekommer i över 97 procent av sina belägg utan en främlingskapsmarkör. Det är m.a.o. väldigt ovanligt att förse även oanpassade adjektivimporter med citattecken i svensk text.

Generellt sett tyder mina data inte på något samband mellan hur ny en adjektivimport är och hur frekvent den förekommer inom citattecken. Det finns alltså få tecken på att citattecknen skulle spela en roll i adjektivimporternas anpassningsprocess såsom Ljung (1988: 16) har beskrivit den. De flesta adjektivimporter förekommer ungefär lika ofta inom citattecken i var och en av de undersökta korpusarna. Exempelvis används *cool* genomgående i ca 3 procent av sina belägg med citattecken. Det finns ingen statistiskt signifikant skillnad mellan andelarna i de olika korpusarna och framförallt syns ingen systematisk diakron utveckling.⁸

Den enda adjektivimport som enligt mitt material har integrerats i svenskan med hjälp av citattecken är *live*. *Live* förekommer för första gången i

⁶ $\chi^2=87,4$, $p<0,01$ (df=1).

⁷ $\chi^2=5,85$, $p=0,02$ (df=1).

⁸ $\chi^2=13,21$, $p=0,07$ (df=7).

Press 76. Samtliga fem belägg på *live* i Press 76 står inom citattecken. Andelen användningar markerade med citattecken har sedan dess sjunkit för varje årtionde. För 1970-talet är andelen 100 procent, för 1980-talet 25 procent, för 1990-talet 4 procent och för 2000-talet 1 procent. Således har användningen av citattecken kring *live* under de senaste decennierna sjunkit till ungefär samma nivå som gäller för de oanpassade adjektivimporterna överlag.

Det finns skäl att tro att även när citattecken inte markerar direkt anföring kan deras användning i många fall förklaras med hänvisning till någons yttrande. I frasen *en ögonblicksbild av vad som är "cool" bland ungdomar* (GP 04) kan *cool* t.ex. antas representera ungdomarnas egna ord. I en diskussion kring olika typer av anföring beskriver Leech och Short (2007: 260) dylika fall som *free indirect mode of speech*. Med citattecken kan skribenten hänvisa till en viss språkdomän och samtidigt distansera sig själv från ordet i fråga.

Analysen i detta avsnitt har visat att citattecken något oftare används kring oanpassade adjektivimporter än kring anpassade adjektivimporter. Däremot tyder resultaten inte på att användningen av citattecken kring enskilda adjektivimporter förändras med tiden. Således kan citattecken inte sägas utgöra en anpassningsstrategi för adjektivimporterna i tidningstext. Det enda undantaget är adjektivet *live*. I övrigt används citattecken för det mesta som en stilistisk resurs.

Adjektivimporternas anpassningsprocess: kongruensböjning

Den tredje och sista av de tänkbara anpassningsstrategier som jag granskar i denna studie är en gradvis anpassning till svenskans böjningsmönster. Enligt Ljung (1988: 15 f.) introduceras ett nytt importord oftast i sin grundform och börjar först senare böjas. I detta avsnitt studerar jag hur adjektivimporterna anpassas till svenskans kongruensböjning. Jag gör detta ur två perspektiv: Först granskar jag om användningen av böjda former blir vanligare ju längre tid en adjektivimport har funnits i svenskan. Därefter skärskådar jag de adjektiv som uppvisar vacklande användning mellan kongruensböjda och oböjda former.

Om anpassningen till kongruensböjningen är en gradvis process borde nya adjektivimporter relativt sett oftare användas i grundform än äldre adjektivimporter. Jag har indelat de böjliga adjektivimporterna i två grupper utifrån deras ålder (se figur 1): de som har introducerats på 1990-talet (N=21) och de som har introducerats 1945–1989 (N=99). Tabell 4 anger hur adjektivbeläggen i respektive grupp fördelar sig mellan grundform och

böjda former. Materialet för denna delstudie utgörs av de åtta nyaste tidningskorpusarna Press 95–GP 04, som sammanlagt består av ca 103 miljoner löpord. Procenttalen i tabell 4 är medeltal av andelarna för lexemen inom respektive grupp, dvs. resultaten är standardiserade så att de inte påverkas av frekvensvariationen mellan enskilda adjektivimporter. Tabellen inkluderar endast adjektiv som är böjliga, dvs. som är morfologiskt anpassade (inklusive morfologiskt anpassade parallellformer) och som inte är presensparticip.

Tabell 4. Andelen belägg i grundform och böjd form enligt adjektivimporternas ålder.

	Belägg i grundform	Belägg i böjd form
Adjektiv från 1990-talet	31 %	69 %
Adjektiv från 1945–1989	32 %	68 %

Det framgår av tabell 4 att resultaten är nästan identiska för båda adjektivgrupperna. Adjektivimporterna är i grundform i ca en tredjedel av sina förekomster, medan två tredjedelar av förekomsterna har böjd form. Det finns ingen statistiskt signifikant skillnad mellan de två grupperna.⁹ Detta resultat tyder på att det inte sker någon diakron förändring i fråga om hur gärna en adjektivimport böjs i svensk text. Vi tvekar m.a.o. inte med att böja helt nya adjektivimporter.

Vidare finns det inget samband mellan ortografisk anpassning och hur ofta en adjektivimport böjs. Ortografiskt anpassade adjektivimporter (N=111, inklusive ortografiskt anpassade parallellformer) och ortografiskt oanpassade adjektivimporter (N=12, inklusive ortografiskt oanpassade parallellformer) står i medeltal ungefär lika ofta i grundform (31 % respektive 43 %; skillnaden i andelarna är inte statistiskt signifikant).¹⁰ Av detta framgår att den ortografiska formen inte spelar någon roll för kongruensböjningen av adjektivimporterna – så länge som formen tillåter tillfogning av böjningsuffix. På ett generellt plan syns det alltså inga tecken på att adjektivimporterna gradvis skulle bli mer anpassade till svenskans böjningsmönster.

⁹ Z-test för proportioner: $z=-0,17$, $p=0,43$. På grund av att antalet adjektivimporter från 1990-talet är relativt lågt (N=21) gjorde jag även ett t-test för medelvärden av oberoende grupper: $t=0,20$, $p=0,16$ (df=116, i.o.m. att endast 97 böjliga adjektivlexem från 1945–1989 förekommer i Press 95–GP 04).

¹⁰ Z-test för proportioner: $z=0,52$, $p=0,40$. T-testet för medelvärden av oberoende grupper ger emellertid ett värde som ligger nära till signifikansnivån ($\alpha<0,05$): $t=1,85$, $p=0,07$ (df=121). På grund av det låga antalet ortografiskt oanpassade adjektivimporter (N=12) är resultaten således inte helt konklusiva.

För att granska om detta generella resultat gäller även på en djupare detaljnivå fokuserar jag i det följande adjektivimporter som uppvisar vacklande användning mellan kongruerande och icke-kongruerande former: *casual*, *cool*, *fair*, *gay* och *straight* (se tabell 1). *Casual*, *fair* och *gay* förekommer i majoriteten av fallen i oböjd form, men har också några enstaka belägg av pluralis i materialet. *Cool* och *straight* förekommer däremot oftast i en grammatiskt korrekt kongruensböjd form, men har också några belägg i oböjd form (böjningen av dessa adjektiv diskuteras ur ett synkront perspektiv i Lehecka 2011). I det följande granskar jag om det har skett någon diakron förändring i användningen av böjda former av dessa adjektivimporter.

Tabell 5 anger separat för de fem adjektivimporterna antalet belägg i en oböjd respektive kongruensböjd form i varje delkorpus. Med oböjd form avser jag här en form som inte är i kongruens med huvudordet i kontexten, dvs. en form som är grammatiskt inkorrekt, t.ex. *Och de erkände att det är ganska "cool" med skrikande tjejer.* (Press 97; min understrykning) Med kongruensböjd form avser jag i sin tur en form som explicit har böjts enligt huvudordet, dvs. en form som inte är en grundform, t.ex. *Den var för knixig, men hindren var faira och varierande.* (Press 97; min understrykning) Det finns inga oböjda eller kongruensböjda belägg av dessa adjektiv i de två äldsta korpusarna och därför finns Press 65 och Press 76 inte med i tabellen. Kongruensböjda belägg är markerade med grått.

Tabell 5. Antalet belägg i en oböjd respektive kongruensböjd form i de undersökta korpusarna

Lexem	DN 87	Press 95	Press 96	Press 97	Press 98	GP 01	GP 02	GP 03	GP 04						
<i>casual</i>				1	1			1	4						
<i>fair</i>		1		1		2	2	1	1						
<i>gay</i>		1	1	1	5	3	3	3	3						
<i>cool</i>	1	27	3	17	4	45	6	35	8	113	2	144	147	4	153
<i>straight</i>					1	1	2	2	1	1					

Det framgår av tabell 5 att de enstaka beläggen av *casual*, *fair* och *gay* i en kongruensböjd form alla är från 1990-talet och inget från 2000-talet, t.ex. *Om casuala känslor står intet.* (Press 98; min understrykning) Samtidigt har antalet oböjda former av dessa tre adjektiv hållits på ungefär samma nivå eller t.o.m. ökat något i korpusarna från 2000-talet, t.ex. *Tjejerna i Sverige är ganska casual.* (GP 03; min understrykning) Även om det är omöjligt att dra alltför långtgående slutsatser utifrån så få belägg, tyder dessa resultat åtminstone på att det inte har skett någon systematisk ökning i användningen

av böjda former av *casual*, *fair* och *gay* gentemot användningen av oböjda former. Snarare pekar resultaten på att toleransen för oböjda former har ökat på 2000-talet (de är dock fortfarande mycket sällsynta). Således är de enstaka förekomsterna av kongruensböjda former av dessa adjektiv inte ett tecken på en pågående anpassningsprocess till svenskans böjningsmönster.

För de två övriga adjektivimporterna i tabell 5, *cool* och *straight*, har antalet kongruensböjda belägg gentemot antalet oböjda belägg ökat stadigt 1995–2004. *Cool* har i nästan samtliga korpusar några belägg i en oböjd form, utan att deras antal visar någon stigande tendens. Däremot har antalet kongruensböjda belägg av *cool* stigit under samma tidsperiod från 0 till 155. *Cool* används alltså betydligt oftare kongruensböjt i de nyare korpusarna än i de äldre korpusarna. Detta tyder på att *cool* i allt högre grad har blivit anpassat till svenskans böjningsmönster under 2000-talet. *Straight* har använts i en oböjd form endast på 1990-talet, medan alla belägg på 2000-talet har korrekt böjningsform, t.ex. *Och det borde gälla för såväl straighta som gay.* (GP 01; min understrykning) För *straight* tycks anpassningen till kongruensböjningen således vara fullbordad i svenskan.

Jag har i detta avsnitt visat att de allra flesta adjektivimporterna inte genomgår någon gradvis anpassning till svenskans kongruensböjning i det undersökta materialet. Det finns generellt sett inget samband mellan hur gammal en adjektivimport är och hur gärna den används i en kongruensböjd form. De allra flesta adjektivimporterna uppvisar m.a.o. ingen diakron förändring i fråga om användningen av böjda former. Följaktligen sker adjektivimporternas anpassning till kongruensböjningen samtidigt med deras formella anpassning. De enda adjektivimporter som uppvisar en gradvis anpassning till adjektivens böjningsmönster är *cool* och *straight*.

Sammanfattande diskussion

I denna studie har jag undersökt användningen av moderna engelska adjektivimporter i svenska tidningskorpusar från åren 1965–2004. De diakrona analyserna har gett betydelsefulla inblickar i dels hur de enskilda adjektivimporterna har använts under den aktuella tidsperioden, dels hur processerna adjektivimport och adjektivanpassning sker i svenskan.

Resultaten av studien har visat att den stora majoriteten (ca 77 %) av adjektivimporter under alla årtionden har varit anpassade enligt svenskans ortografiska och morfologiska mönster. Under varje årtionde har 1–3 adjektiv importerats som har förblivit morfologiskt oanpassade, t.ex. *live* (1960-talet), *gay* (1970-talet), *straight* (1980-talet). Antalet adjektiv med parallellform, dvs. adjektiv som förekommer både i en anpassad och i en oanpassad

form i materialet (t.ex. *hajpad/hypad*, *opluggad/unplugged*), har stigit betydligt under 1990-talet.

Resultaten av studien stämmer inte överens med bilden av importordens anpassningsprocess som en gradvis utveckling som sker under en obestämd tidsperiod (jfr Ljung 1988: 15 f., Mickwitz 2008: 158). Jag har behandlat tre anpassningsstrategier av adjektivimporter: användningen av parallellformer, användningen av citattecken och en gradvis anpassning till svenskans kongruensböjning. Ingen av dessa anpassningsstrategier har visat sig vara särskilt betydande för adjektivimporter i det undersökta materialet.

Parallellformerna i materialet är sällan ett tecken på en pågående anpassningsprocess, utan oftare ett tecken på en utveckling åt motsatt håll: 10 av 17 adjektiv med parallellform har först förekommit i en anpassad form (t.ex. *tajt* i Press 76), men har senare fått en oanpassad parallellform (t.ex. *tight* i Press 95). Parallellformerna vittnar således snarare om engelskans växande påverkan på svenskan.

Citattecken används något oftare kring oanpassade adjektivimporter än kring anpassade adjektivimporter (2,6 % respektive 0,8 %). Däremot uppvisar materialet inte några diakrona förändringar i användningen av citattecken kring enskilda adjektivimporter. Citattecken används alltså som en främjingsmarkör, men den gynnar inte anpassningen av adjektivimporterna i materialet. Det enda undantaget är adjektivet *live* som har blivit integrerat i svenskans lexikon med hjälp av citattecken.

Kongruensböjning är inte något som adjektivimporterna successivt anpassas till. Samtliga adjektiv som tillåter tillfogning av böjningssuffix har använts i böjda former ända sedan de har introducerats i svenskan. De enda undantagen är *cool* och *straight* vars användning i kongruensböjda former har ökat med åren.

På ett generellt plan har studien ifrågasatt den traditionella bilden av anpassning som en process. De allra flesta adjektivimporterna genomgår inte någon diakron utveckling vare sig formellt (ortografiskt och morfologiskt) eller till sitt böjningsbeteende. Det är inte omöjligt att adjektivimporterna har genomgått en anpassning i andra genrer och medier förrän de har använts i tidningstext. I så fall skulle man dock förvänta sig att hitta spår på denna eventuella anpassningsprocess åtminstone i någon av de delanalyser som jag gjort i denna studie. Resultaten av denna studie tyder följaktligen på att anpassningen av adjektivimporterna inte är en gradvis process. I stället sker anpassningen oftast som en kategorisk förändring från ett oanpassat till ett anpassat adjektiv. Anpassningen i denna form sker i samband med att en ny adjektivimport introduceras i svenskan.

Dessa resultat överensstämmer med iakttagelser som jag gjorde i en synkron studie (Lehecka 2011). Anpassningen av adjektivimporterna sker oftast

enligt etablerade anpassningsmönster för suffixersättning och omstavning (t.ex. *-ic* → *-isk* respektive <c> → <k>). Att den överväldigande majoriteten av adjektivimporterna under 40 år har förekommit i endast *en* anpassad form tyder på att dessa anpassningsmönster är gemensamma för de flesta vi delar språket med, dvs. det råder enighet om vilken form en adjektivimport ska få i svenskan.

Vidare visade jag i Lehecka 2011 att den primära kraften bakom anpassningen av adjektivimporterna är svenskans morfosyntaktiska krav som förutsätter att adjektiven kongruensböjs enligt huvudordet i kontexten. Dessa krav kan också förklara resultaten i den här föreliggande studien och varför de skiljer sig från resultaten av tidigare forskning (t.ex. Ljung 1988). Tidigare studier har koncentrerat sig på substantivimporter. Till skillnad från substantiven används adjektiven sällan i syntaktiskt överordnade funktioner, dvs. i funktioner som inte förutsätter kongruensböjning. Substantivimporter kan användas i grundform som inte uttrycker någon grammatisk kategori (genus uttrycks perifrastiskt genom en fristående artikel eller genom böjningsformen på bestämmningarna till substantivet, t.ex. *ett engelskt rockband*). Adjektiven har däremot ingen grammatiskt neutral form. Adjektivens grundform uttrycker både genus (utrum) och numerus (singularis), t.ex. *digital*, *kreativ*, *psykedelisk*. Adjektivimporter utsätts således för ett morfosyntaktiskt anpassningsbehov i de allra flesta kontexterna. Detta förklarar varför adjektiven inte anpassas gradvis under en längre tidsperiod, utan är anpassade från och med sitt första belägg i svenskan.

En diakron analys av adjektivimporterna har preciserat de underliggande principerna för anpassningen av importord i svenskan. Anpassningen sker på svenskans morfosyntaktiska villkor och dessa villkor har varit, och är fortfarande, strikta för adjektiven.

Litteratur

- Bergman, Gunnar. 1962. Om främmande ord och deras anpassning. I: *Främmande ord i nusvenskan*, red. av Karl-Hampus Dahstedt, Gösta Bergman & Carl Ivar Ståhle, s. 32–47. Stockholm: Svenska bokförlaget.
- Chrystal, Judith-Ann. 1988. *Engelskan i svensk dagspress*. Stockholm: Esselte.
- Dahlstedt, Karl-Hampus. 1962. Vad är främmande ord? I: *Främmande ord i nusvenskan*, red. av Karl-Hampus Dahstedt, Gösta Bergman & Carl Ivar Ståhle, s. 1–32. Stockholm: Svenska bokförlaget.
- Edlund, Lars-Erik & Hene, Birgitta. 1992. *Lånord i svenskan. Om språkförändringar i tid och rum*. Stockholm: Wiken.
- Graedler, Anne-Line. 1998. Morphological, semantic and functional aspects of English lexical borrowings in Norwegian. Oslo: Universitetet i Oslo.

- Jarvad, Pia & Sandøy, Helge. 2007. Stuntman og andre importord i Norden. Om udtale og bøjning. Oslo: Novus.
- Johansson, Stig & Graedler, Anne-Line. 2002. *Rocka, hipt og snacksy. Om engelsk i norsk språk og samfunn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Kristiansen, Tore. 2006. Nordiske sprogholdninger. En masketest. Oslo: Novus.
- Kvaran, Guðrun. 2007. Udenlandske eller hjemlige ord? En undersøgelse af sprogene i Norden. Oslo: Novus.
- Leech, Geoffrey N. & Short, Mick. 2007. *Style in fiction. A linguistic introduction to English fictional prose*. 2nd ed. Harlow: Pearson Longman.
- Lehecka, Tomas. 2011. Svenskans krav på adjektivens form. Om anpassningen av engelska adjektiv i svensk tidningstext. I: *Språk och stil* 22, s. 26–56. Uppsala: Adolf Noreen-sällskapet.
- Ljung, Magnus. 1988. Skinheads, hackers & lama ankor. Engelskan i 80-talets svenska. Stockholm: Trevi.
- Mickwitz, Åsa. 2008. Vad händer med e-mail i svenskan? Om anpassning av importord i svenskan. I: *Nasjonal eller internasjonal skrivemåte? Om importord i seks nordiske språksamfunn*, red. av Helge Omdal & Helge Sandøy, s. 124–161. Oslo: Novus.
- Mickwitz, Åsa. 2010. *Anpassning i språkkontakt. Morfologisk och ortografisk anpassning av engelska lånord i svenskan*. Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen vid Helsingfors universitet.
- Moberg, Lena. 2000. *Nyordsboken. Med 2000 nya ord in i 2000-talet*. Stockholm: Svenska språknämnden.
- NEO = Nationalencyklopedins ordbok. Nätupplagan. <http://www.ne.se/>.
- Nyord i svenskan från 40-tal till 80-tal*. 2001. 3 uppl. Stockholm: Norstedts ordbok.
- Nyström Höög, Catharina. 2005. Teamwork? Man kan lika gärna samarbeta. Svenska åsikter om importord. Oslo: Novus.
- Omdal, Helge & Sandøy, Helge. 2008. Nasjonal eller internasjonal skrivemåte? Om importord i seks nordiske språksamfunn. Oslo: Novus.
- Sandøy, Helge & Östman, Jan-Ola. 2004. "Det främmande" i nordisk språkpolitik. Om normering av utländska ord. Oslo: Novus.
- Santesson, Sara. 2000. *Svenska skrivregler*. 2. uppl. Stockholm: Liber.
- Selback, Bente. 2007a: Finlandssvensk. I: *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påverknaden i ordforrådet i sju språksamfunn*, red. av Bente Selback & Helge Sandøy, s. 103–114. Oslo: Novus.
- Selback, Bente. 2007b: Sverigesvensk. I: *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påverknaden i ordforrådet i sju språksamfunn*, red. av Bente Selback & Helge Sandøy, s. 87–102. Oslo: Novus.
- Selback, Bente & Sandøy, Helge. 2007. Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påverknaden i ordforrådet i sju språksamfunn. Oslo: Novus.
- Sharp, Harriet. 2001. English in spoken Swedish: a corpus study of two discourse domains. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Stålhammar, Mall. 2003. *Engelskan i svenskan 2. Engelska lånord under 1900-talet*. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för svenska språket.
- Svenska Akademiens ordbok. Ordbok öfver svenska språket utgifven av Svenska Akademien 1893–. Nätupplagan. <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>.
- Svenska Akademiens ordlista över svenska språket. 2006. 13 uppl. Stockholm: Norstedt.

- Thøgersen, Jacob. 2007. Det er meget godt som det er... er det ikke? En undersøgelse af danskernes holdninger til engelsk. Oslo: Novus.
- Vikør, Lars S. & Kristiansen, Tore. 2006. *Nordiske språkhaldningar. Ei meningsmåling*. Oslo: Novus.